

УДК 338.48-44(1-22)(477)

І.І. Михайлюк

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА
ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ
НА БАЗІ ОСОБИСТОГО СЕЛЯНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

У статті висвітлено аспекти нормативно-правової бази діяльності особистого селянського господарства у туристичній сфері. Розглянуто особливості функціонування сільських садиб через призму законодавства України.

Ключові слова: сільський туризм, нормативно-законодавча база, організація надання послуг, особисті селянські господарства.

В статье высветлены аспекты нормативно-правовой базы деятельности личных сельских хозяйств в туристической сфере. Рассмотрено особенности функционирования сельских усадеб сквозь призму законодательства Украины.

Ключевые слова: сельский туризм, нормативно-правовая база, организация предоставления услуг, личные сельские хозяйства.

The article highlights the aspects of the regulatory framework for the subsidiary-management in the tourism sector. The features of the functioning of rural households in the light of the legislation of Ukraine.

One of the main ways to overcome the crisis in the rural areas is the organization of rural tourism. Rural tourism is a means of diversifying household income, a component of integrated rural development and a factor repressive coping strategies of rural areas.

Important role in the development of rural tourism in terms of business state plays, including through improved legal framework. Rural tourism in Ukraine can be practiced illegally, not registering as a private entrepreneur. To fill this type of tourism the current legislation does not require special permits.

© Михайлюк І.І., 2014

To eliminate the existing regulatory and legal uncertainties in this area and ensure the priority development of rural tourism advisable to adopt a separate law of Ukraine of direct action "Rural tourism". Also, the State Service for Tourism and Resorts has developed in the national standard of services in the field of rural tourism in line with European standards.

Reliability of information to provide services, quality control is to design and implement appropriate standards and procedures for providing quality services in the field of rural tourism (certification, standardization), and includes criteria for environmental protection. The introduction of standards is extremely important in terms of improving the quality of tourism services and integration of Ukraine into the global and European travel community.

An important prerequisite for a successful process of becoming a rural tourism as an organizational form of business is to improve the existing legal framework and to take the necessary regulatory laws; development of complex organizational and economic measures; improvement of information and advisory support; create new sources of finance and investment guidance.

Keywords: rural tourism, regulatory and legal framework, organization of services, private households.

Постановка проблеми. Неприятлива соціально-економічна ситуація, відсутність робочих місць та занепад аграрного сектору у сільських поселеннях змушує населення шукати нові напрями діяльності. Одним із пріоритетних шляхів подолання кризи на сільських територіях є організація процесу надання туристичних послуг особистими селянськими господарствами, тобто – сільський туризм.

Сільський туризм є ефективним інструментом місцевого розвитку, оскільки він стимулює розвиток підприємництва у різних сферах, створюючи додану вартість на місцевому рівні. Майже всі необхідні ресурси для забезпечення сільського туризму і суміжних видів діяльності знаходяться на рівні територіальних громад. Сільський туризм є одним із засобів дивер-

сифікації доходів домогосподарств, компонентом комплексного розвитку сільських територій і одним із факторів стратегії подолання репресивності сільських територій. [3]

Огляд останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою дослідження стали наукові праці таких вчених як Гловацька В.В. [2], Грицьку-Андрієш Ю.П. [3], Костриця М.М. [6], Панасюк К.А. [10], Пітюлич М.М. [11], Липчук Н.В. [7], Вишневська Ю.В. [1]. Проте, незважаючи на значущість проведених досліджень, проблема організації сільського туризму на засадах підприємництва є нова й потребує системного обґрунтування.

Завдання дослідження. Дослідження має на меті розкрити нормативно-правовий механізм організації сільського туризму на базі особистого селянського господарства.

Основний матеріал дослідження. Сільський туризм стає дедалі популярнішим, особливо у гірських районах. Зростаючий попит на послуги сільського туризму зумовлює зростання пропозиції даних послуг на сільських територіях. Важливою передумовою успішного становлення сільського туризму є здатність членів особистих селянських господарств правильно організувати процес надання послуг та забезпечувати необхідні умови щодо зростання попиту на нього.

Важливу роль у становленні сільського туризму в умовах розвитку підприємництва відіграє держава, зокрема через вдосконалення нормативно-законодавчої бази; забезпечення фінансового стимулювання галузі шляхом залучення вітчизняних та іноземних інвестицій; запровадження пільг мінімального оподаткування для початківців у даній сфері [2].

Надання туристичних послуг особистим селянським господарством відносять до категорії сільський туризм, що згідно до Закону України від 2003 року «Про Особисте селянське господарство» не відноситься до підприємницької діяльності. Діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, також не відноситься до підприємницької діяльності [4].

Сільський туризм є законним видом діяльності, що визнано Законом України «Про туризм» від 15.09.1995 р., а право особистих селянських господарств займатися сільським зеленим туризмом визначено в статті 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р. [5].

Пріоритетність розвитку туризму в Україні визначено різними Постановами Верховної Ради України та Указами Президента України: «Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні», «Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та культурно-рекреаційної сфери України».

Ще з початку 2000-х років акцентується увага на розвиток соціальної сфери села через залучення приватного сектора у сільській місцевості до рекреаційно-туристичного підприємництва та підсобної діяльності у сфері туризму (сільського туризму). Розпорядженнями та Постановами КМУ розробляються плани заходів щодо державної підтримки розвитку сільського туризму та розвитку українського села через сприяння диверсифікації підприємницької діяльності в сільській місцевості, розвитку сільського туризму, відродженню підсобних промислів та ремесел.

Проте, на сьогоднішній день в Україні сільський туризм не має достатньої правової бази, оскільки він розглядається в Законі України «Про туризм» лише як вид туризму та не містить чіткого визначення. Слід зазначити, що такі особливості не вказані і в інших законах України, в тому числі Законі України «Про особисте селянське господарство» [1].

Доцільно зазначити, що у 2007 році Верховна рада України зняла з розгляду два законопроекти «Про сільський туризм» та «Про сільський зелений туризм» та брала до розгляду законопроект «Про аграрний туризм».

Для усунення наявних нормативно-правових неточностей у цій сфері та забезпечення пріоритетності розвитку сільського туризму доцільно прийняти окремий Закон України прямої дії «Про сільський туризм». Положення цього Закону мають визначати загальні правові, організаційні та соціально-економічні за-

сади реалізації державної політики України у цій сфері, що сприятимуть заохоченню сільського населення до розвитку приватної ініціативи, до забезпечення їх зайнятості та підвищення рівня і якості життя на селі. Також Державною службою курортів і туризму має розробитись національний стандарт послуг у сфері сільського туризму, що відповідатимуть європейським стандартам.

Організація прийому туристів у особистих селянських господарствах це специфічний бізнес, що вимагає певних навичок організаторської роботи. Управлінські здібності можна набутти, вдосконалювати та регулярно поновлювати безпосередньо під час роботи. Сільським туризмом в Україні можна займатися нелегально, не реєструючись як приватний підприємець. Для цього достатньо підпасти під дію Закону «Про особисте селянське господарство». Однак, реєстрація фізичної особи у якості суб'єкта підприємницької діяльності значно розширює можливості господаря сільської садиби у плануванні своєї діяльності щодо збільшення обсягу послуг, маркетингової діяльності, залучення більшої кількості клієнтів.

Діяльність суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи є найзручнішим способом ведення бізнесу на початковому етапі, оскільки не потребує складання статуту або установчого договору, формування статутного фонду, великого стартового капіталу. Власнику сільської садиби не потрібно мати окрему юридичну адресу, оскільки адресою суб'єкта підприємницької діяльності буде домашня адреса; не обов'язково відкривати рахунок в банку й виготовляти печатку. Якщо діяльність із надання послуг у сфері сільського туризму буде здійснюватися суб'єктом малого підприємництва, то оподаткування його доходів відбуватиметься з урахуванням обраної ним, як суб'єктом малого підприємництва, системи оподаткування.

Члени особистого селянського господарства підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню та пенсійному забезпеченню, за умови, якщо вони сплачували внески, встановлені у розмірі, передбаченому чинним законодавст-

вом. Фізичні особи, які займаються веденням особистого селянського господарства, можуть узяти участь у пенсійному страхуванні лише на добровільних засадах. При цьому, для отримання страхового стажу таким особам необхідно щомісячно сплачувати до Пенсійного фонду України страхові внески у розмірі, не меншому ніж 32 % мінімальної заробітної плати.

Що стосується соціального страхування, то Законом України «Про розмір внесків на деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування» для членів ОСГ, як для самозайнятих осіб, встановлено такі розміри внесків: 5,8 % суми оподаткованого доходу (прибутку), у тому числі: 3,4 % – на загальнообов'язкове соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням; 2,4 % – на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття [8].

Згідно з Законом України від 22.05.2003 року «Про податок з доходів фізичних осіб» до складу загального місячного або річного оподаткованого доходу платника податку не включаються доходи від продажу сільськогосподарської продукції, виробленої (виробленої) на земельних ділянках, наданих для ведення особистого селянського господарства, якщо їх розмір не було збільшено у результаті отриманої в натурі (на місцевості) земельної частки (паю). Тобто, не оподатковуються лише ті доходи ОСГ, які воно отримало від продажу власної сільгосп-продукції. Доходи, отримані членами ОСГ від надання послуг сільського зеленого туризму, оподатковуються на загальних підставах за ставкою 13 % [8].

Облік особистих селянських господарств здійснюють сільські, селищні, міські ради за місцем розташування земельної ділянки. Таким чином, суб'єктами особистого селянського господарства є особи, які взяті на облік (зареєстровані) у сільських (селищних, міських) радах за місцем розташування земельної ділянки.

Слід зауважити, що перевагою є те, що власники особистого селянського господарства, на відміну від приватних

підприємців, звільнені від обов'язку реєстрації своєї діяльності в органах місцевої влади. Підлягають обліку тільки власне особисті селянські господарства. Законодавство не передбачає для здійснення цієї діяльності сільськими господарями отримання будь-яких спеціальних дозволів чи ліцензій від органів влади. Обмежений доступ до перевірок діяльності підсобного господарства представниками контролюючих органів.

Відсутність галузевих організацій, які могли здійснювати контроль за їх діяльністю, недосконале оподаткування та інше не сприяє підвищенню якості послуг, продукції тощо. Отже, державі необхідно здійснювати контроль за безпекою й якістю послуг, які надаються на внутрішньому ринку.

Достовірність інформації у наданні послуг, контроль за їх якістю полягає у розробці та впровадженні відповідних стандартів і процедур забезпечення якості послуг у галузі сільського туризму (сертифікація, стандартизація), а також включає критерії захисту навколишнього природного середовища. Запровадження стандартів є надзвичайно важливим із точки зору підвищення якості надання туристичних послуг й інтеграції України у світову та європейську туристичну спільноту.

Вивчаючи нормативну базу у сфері сертифікації, слід зазначити, що сертифікацію у сферах, урегульованих законодавством, визначає Закон України «Про підтвердження відповідності», а також Декрет Кабінету Міністрів України «Про сертифікацію і стандартизацію», дія яких стосується лише фізичних осіб-підприємців. Питання щодо обов'язкової сертифікації послуг власників садиб залишається нечітко врегульованим цими правилами. Для фізичних осіб, не зареєстрованих як підприємці, сертифікація послуг з тимчасового розміщення (проживання) і, відповідно, присвоєння категорії обслуговування можуть бути виключно добровільними [1].

Суб'єкти туристичної діяльності в сфері сільського зеленого туризму, з метою забезпечення безпеки туристів, зобов'язані: інформувати туристів про можливі джерела небезпеки під час відпочинку; знайомити туристів з правилами безпеки на

відпочинку; при розміщенні туристів в особистому селянському господарстві попереджувати туристів про можливі джерела небезпеки, що знаходяться на території господарства; запобігати контактам туристів на час їх перебування в особистому селянському господарстві із тими домашніми тваринами, які можуть становити загрозу для безпеки туристів; ознайомлювати туристів з місцем знаходження засобів першої медичної допомоги; ознайомлювати туристів з правилами пожежної безпеки.

Не зважаючи на відсутність реєстрації як підприємців, власники сільських садиб, що приймають туристів, також зобов'язані подавати декларацію про одержаний прибуток до органів податкової служби, вести книгу реєстрації клієнтів, подавати статистичні відомості та надавати клієнтам достовірну інформацію.

Особливістю правового регулювання сільського туризму в Україні є те, що реєстрація як підприємця обов'язкова, якщо у сільській садибі більше 30 ліжок, оскільки згідно законодавства до 30 місць – це індивідуальні засоби розміщення, більше 30 – колективні. Також обов'язковим є дотримання санітарних вимог у будинку, подвір'ї, харчових продуктів, води тощо.

На законодавчому рівні створені такі умови, що власнику сільської садиби вигідніше не реєструватись як підприємець: не платити туристичний збір; тарифи на електроенергію та комунальні послуги встановлені як для фізичної особи, а не підприємця; сертифікація – добровільна; діяльність не оподатковується.

Враховуючи вищесказане, на державному рівні необхідне створення сприятливого законодавчого середовища для урегулювання діяльності у сфері сільського туризму. Це, насамперед, повинна бути стимулююча (не дозвільна) законодавча база: заохочення до самозайнятості сільського населення; преференції в оподаткуванні; створення стимулів для розвитку приватної ініціативи.

Державна підтримка сільського туризму повинна бути опосередкована через особисті селянські господарства і перед-

бачати насамперед законодавче обґрунтування такої діяльності, податкове регулювання, фінансову підтримку та інформаційно-рекламну діяльність.

Найперше необхідне чітке регламентування суті сільського туризму, яка вписується в Закон України «Про особисте селянське господарство», зокрема щодо частки доходів від туристичної діяльності та кількості місць, пропонувані туристам для відпочинку.

Висновки. Розвиток сільського туризму в підприємницьких умовах потребує значної підтримки на державному й регіональному рівні. Визначальною передумовою успішного процесу становлення сільського туризму як організаційної форми підприємництва є удосконалення існуючої нормативно-правової бази та прийняття необхідних регулюючих законів; розробка комплексу організаційно-економічних заходів; удосконалення системи інформаційно-консультативного забезпечення; створення нових джерел фінансово-інвестиційного спрямування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вишневецька Ю.В. *Адміністративно-правові заходи забезпечення туристичної діяльності в сфері сільського туризму в Україні.* – Автореферат дисертації ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ю.В. Вишневецька; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2011. – 20 с.
2. Гловацька В.В. *Підприємництво та його соціально-економічна сутність* / В.В. Гловацька // *Економіка АПК.* – 2007. – № 12. – С. 57-63.
3. Грицьку-Андрієш Ю.П. *Соціально-економічні особливості та основні напрями розвитку сільського туризму в регіоні.* – Автореф. дис... канд. геогр. наук: 11.00.02 / В.С. Грицьку. – К.: Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – 16 с.
4. Закон України «Про Особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р. № 742-IV.

5. Закон України «Про туризм» від 15.09.95 р. № 324/95-ВР, № 742-IV.
6. Костриця М.М. *Сільський туризм: концепція розвитку в регіоні* / М.М. Костриця // *Вісник ДАУ.* – 2005. – № 2. – С. 275-282.
7. Липчук Н.В. *Передумови розвитку агротуризму* / Н.В. Липчук // *Вісн. Львів. держ. аграр. ун-ту: Економіка АПК.* – 2007. – № 14 (1). – С.129-132.
8. *Офіційний сайт Верховної ради України* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws](http://zakon4.rada.gov.ua/laws)
9. *Офіційний сайт Спільки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian>
10. Панасюк К.А. *Управління розвитком малого підприємства сфери туризму.* – Автореферат дисертації ... канд. екон. наук 08.00.04 / Катерина Андріївна Панасюк // *Інститут економіки промисло-вості НАН України.* – Донецьк, 2011. – 19 с.
11. Пітюлич М.М. *Домогосподарства: соціально-економічні трансформації: Монографія* / М.М. Пітюлич, О.І. Чакій. – Ужгород: ВАТ «Патент», 2009. – 168 с.

Стаття надійшла до редакції 18.06.2014

Рецензенти:

кандидат економічних наук, доцент, директор Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України **С.В. Сембер**

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу на морському транспорті Одеського національного морського університету **М.Я. Постан**